

ПОЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА БІДЕРМАЄРУ В НОВЕЛІ ЕДУАРДА МЬОРИКЕ “МОЦАРТ НА ШЛЯХУ ДО ПРАГИ”

У статті доводиться причетність творчості Едуарда Мьоріке до бідермаєрівської літературної традиції шляхом виявлення рис поетики та естетики бідермаєру в найвідомішій новелі письменника “Моцарт на шляху до Праги”. Аналізуються особливості композиційної будови новели німецького автора, наголошується на її відмінностях від романтичних тенденцій. У творі Е. Мьоріке простежуються мотиви, теми, своєрідності архітекτονіки тексту, характерні для літератури епохи бідермаєру.

Ключові слова: бідермаєр, романтизм, поетика, естетика, мотив, композиція.

В статті доказывается связь творчества Эдуарда Мёрике с литературной традицией бидермейера путем выявления черт поэтики и эстетики бидермейера в наиболее известной новелле писателя “Моцарт на пути в Прагу”. Анализируются особенности построения композиции новеллы немецкого автора, подчёркиваются его отличия от романтических тенденций. В произведении Э. Мёрике прослеживаются мотивы, темы, своеобразие архитектоники текста, характерные для литературы эпохи бидермейера.

Ключевые слова: бидермейер, романтизм, поэтика, эстетика, мотив, композиция.

In the article the connection of Eduard Mörikes works with the Biedermeier literary tradition is determined by the identifying of the features of poetics and aesthetics of Biedermeier in the most famous novella of the writer “Mozart on the way to Prague”. The peculiarities of the compositional structure of the novella of German author are analyzed and its differences from the romantic tendencies are accented. In the work of E. Mörike the motifs, themes and the architectural particularities of the text, which were typical to the literature of the Biedermeier era, are explored.

Key words: biedermeier, romanticism, poetics, aesthetics, motive, composition.

Творчість німецького письменника першої половини ХІХ століття Едуарда Мьоріке (Eduard Mörike), який вважається представником так званої швабської школи німецьких романтиків, відзначається жанровою, стильовою і тематичною оригінальністю. Цікавість до творів цього автора почала рости ще на початку минулого століття. Таких німецьких літературознавців, як Фрідріх Зенгле (Friedrich Sengle), Франц Маутнер (Franz Mautner), Горст Штайнмец (Horst Steinmetz), Альбрехт Гоес (Albrecht Goes) та інших, приваблювала не тільки лірика, але і проза Е. Мьоріке, які не вписувалися ні у романтичну, ні у реалістичну естетику та поетику, не відповідали загально визнаним жанровим канонам. Названі дослідники дійшли висновку, що твори Е. Мьоріке належать саме до літератури епохи бідермаєру, явища, яке до сьогодні залишається ще малодослідженим. У вітчизняній науці існують лише поодинокі згадки про цю постать у контексті естетики бідермаєру (“Історія української літератури”, “Порівняльна історія слов’янських літератур” Д. Чижевського, “Літературний бідермаєр в галицько-українському письменстві” І. Панькевича), а енциклопедичні видання “Литературная энциклопедия” (1929–1939), “История немецкой литературы” (1962–1976), “История всемирной литературы” (1983–1994) подають інформацію про Е. Мьоріке виключно як про представника романтизму. Попри високу зацікавленість доробком Е. Мьоріке зарубіжними вченими, в українському літературознавстві його творчість, на жаль, досі залишається не поцінованою і не вивченою, а дослідження іноземних науковців у цій сфері зостаються не поміченими або просто ігноруються. Отож, виходячи з позицій сучасного літературознавства, яке неупереджено ставиться не тільки до явищ епохального масштабу, але й до маргінальних, спробуємо спростувати десятиліттями сформоване уявлення про Едуарда Мьоріке як про романтичного автора і довести причетність його творчості до бідермаєрівської літературної традиції шляхом виявлення рис поетики та естетики бідермаєру в найвідомішій новелі письменника “Моцарт на шляху до Праги”.

Народився Е. Мьоріке 1804 року у містечку Людвігсбург. Прожив життя, майже не покидаючи рідної Швабії, і помер у Штутгарті 1875 року. У свої двадцять Мьоріке посвятив себе на духовне служіння, ставши вікарієм у тихій сільській общині. Будучи добрим пастором, Мьоріке намагався сумлінно нести на собі проблеми і тягарі своєї громади, які згодом почали надто сильно пригнічувати і його самого. Через це Мьоріке був змушений невдовзі покинути служіння. Нато-

мість він почав читати літературознавчі лекції про Шекспіра, Гьоте та грецьких трагіків у жіночій школі в Штутгарті, знайшовши таким чином бодай якесь застосування своєму літературному захопленню. Досить велике число життєвих драм (втрата ще у юності молодшого брата і сестри, пригнічення через неможливість реалізуватися в улюбленій письменницькій справі, відхід від духовного служіння...) чинило гнітючий вплив на душевний стан Е. Мьоріке. Уже двічі розлучений він переходив з однієї винайманої квартири на іншу, став хворобливим, відлюдкуватим і дещо дивакуватим, розсіяно-меланхолійним, був бідним ззовні, але таким багатим зсередини. Едуард Мьоріке як письменник не був визнаний за життя. Лише невелике коло читачів, серед яких його друзі та такі письменники, як Гейзе, Шторм, Гайбель, Келлер, знало йому ціну.

Письменницька спадщина Е. Мьоріке складається з одного досить неоднозначного роману “Maler Nolten” (“Художник Нольтен”), однієї, щоправда доволі громіздкої, збірки віршів, віршованого оповідання в семи піснях “Idylle vom Bodensee oder Fischer Martin” (“Ідилія з Боденського озера або рибалка Мартін”), інтерпретованої народної казки “Stuttgarter Hutzelmännlein” (“Пряниковий чоловічок зі Штутгарта”), короткого оповідання “Der Bauer und sein Sohn” (“Селянин і його син”), двох новел “Der Schatz” (“Скарб”) і мистецько-біографічної “Mozart auf der Reise nach Prag” (“Моцарт на шляху до Праги”) та інших. Але цей скромний творчий доробок містив у собі, за словами Георга Бріттинга (Georg Britting), картини неперевершеної краси, зображені у щирому душевному тоні, що стали бездоганним зразком прекрасної німецької мови. У творчості Е. Мьоріке оспівуються духовні багатства античності та класики, романтики і християнства. З теплою, сердечністю і глибокою чуттєвістю описує автор головні людські цінності, з трепетом ставиться до найменших найособистіших речей у житті людства і природи. У його творах, як і у його житті, паралельно зустрічаються любов до народу і відчуженість від суспільства, детальна реалістичність і потяг до мрій та фантазій. Не зважаючи на глибокі душевні потрясіння, спричинені сімейними драмами і частими хворобами, всеохоплюючу кризу епохи Реставрації, Мьоріке завжди прагнув до гармонії. За тонким гумором він майстерно ховав трагічні нотки свого маргінального існування, що було, однак, характерним не лише для митців, а й для більшості міщанства в епоху бідермаєру.

Найвидатнішим прозовим твором Е. Мьоріке і найкращою історією про митця у німецькій літературі взагалі вважається новела

“Моцарт на шляху до Праги” (1855), у якій автор відкрив світові свою пристрась до музики. Після відвідин постановки опери В. А. Моцарта “Дон Жуан” у Штутгарті 1824 року Мьоріке перейнявся глибокою повагою до композитора. Саме тоді у письменника зародилася ідея зробити відомого музиканта головним героєм одного зі своїх творів.

У новелі “Моцарт на шляху до Праги” автор змалював один день із життя Моцарта восени 1787 року. Композитор зі своєю дружиною Констанцією здійснював поїздку з Відня до Праги, щоби представити тамтешній публіці, яка високо цінувала його творчість, свою щойно викінчену оперу “Дон Жуан”. Зупинившись на відпочинок поблизу маєтку графа фон Шинцберга, музикант подався на прогулянку до замкового парку, де, замріявшись, зірвав ненароком помаранчу з дерева, яке господарі замку особливо цінували. Упійманий садівником, Моцарт був змушений написати пояснюючу записку графині. Врешті композитора з дружиною було запрошено до замку, де відбувалася підготовка до заручин графської небоги Євгенії. Подружжя гармонійно влилося у колектив і всіляко розважало гостей кумедними історіями зі свого минулого. А Моцарт, купаючись у променях слави та уваги, навіть виконав для дворянської публіки кілька частин своєї нової опери. Наступного ранку композитор вирушив до Праги на новому, подарованому графом, фаєтоні. Розповідь закінчується рядками чеської народної пісні, яка незвичайно до сліз розчулила молоду Євгенію, раптом перейняту дивним трагічним передчуттям.

У новелі Мьоріке зобразив простодушно-міщанський, радісно-безтурботний образ великого композитора В. А. Моцарта. У творі відкриваються радості, гуманізм і трагізм великого музиканта. Поряд з веселощами, безжурністю, розвагами музичного генія автор відкриває і темну сторону його матеріального та внутрішнього життя. У нас аналізована новела викликає особливий інтерес у першу чергу тому, що вона містить у собі майже цілий реєстр бідермаєрівських категорій та образів. Автор зумів дуже яскраво показати духовні, душевні та моральні метаморфози людини бідермаєру, передати загальні настрої тієї дещо обмеженої міщанської культури періоду бідермаєру, які панували на теренах поствоєнної Німеччини після відходу романтичних тенденцій. За словами Фрідріха Зенгле, відображені у творі любов до речей, природи, споглядання найближче розташованого, перебування героя у колі освіченого дворянського товариства, спрощена мовна манера твору на відміну від фразової помпезності романтизму, стримана чуттєвість музиканта, інтеграція Моцарта в аристократичну

культуру значно більша, ніж це було за його реального життя — все це є характерними рисами новели так званого “благородного” бідермаєру [1: 738].

Цікавим видається й те, що у творі нівелюються усі жанрові границі. Як зазначають автори нового літературного лексикону Кіндлера, потяг Мьоріке до анекдоту, до змальовування найдрібніших деталей, схрещення різних розповідних проєкцій призвів до того, що у цьому тексті спостерігається пов’язання окремих одиничних явищ у нескінченний ряд, з чого виходить вільна гра фантазії без кореляції з одним центром, та дещо заповільнена дійова структура [2: 817]. Письменник поєднав у новелі “Моцарт на шляху до Праги”, здається, найвіддаленіше: жваву, невимушену манеру бесіди подружжя з ритмічними високодиференційованими реченнями із сильними мелодійними поворотами, святково-возвеличений діалогізм у стилі рококо та абсолютну романтичну індивідуальність, бідермаєрівську тягу до ідилії з демонічним самовідчуженням. У сцену, яка відбувалася у графському парку, автор вклав особливе символічне значення — мотив раю і “гріхопадіння”. Мьоріке хотів показати те “гріховне” втручання мистецького, чогось штучного, несправжнього у середовище райської природи, з одного боку, та гармонійне злиття прекрасної природи з високим мистецтвом — з іншого.

Треба сказати, що у німецькій новелістиці епохи романтизму дія у таких творах, як, наприклад, “Ундіна” Фрідріха де ла Мотт Фуке, “Дивна історія Петера Шлеміля” Адельберта фон Шаміссо, схожі до сновидінь розповіді Е. Т. А. Гофмана (збірка “Золотий горщик”, “Життєва філософія kota Мурра” та ін.), розгортається у напівреальному-напівфантастичному світі. Герої названих текстів були схильні до неабияких сильних, яскравих переживань, пристрастей, душевних поривів, усе відбувалося на зіткненні свідомого і несвідомого, життя і смерті. Кульмінація у композиції твору відбувалася дуже гостро, а новелістична розв’язка-пуант була надто драматичною. Щодо особливостей цього жанру у постромантичному середовищі, у бідермаєрівському контексті, наприклад, то, як зауважує Ф. Федоров, новела стає вже позбавленою потойбіччя, трансцендентальності, “музики сфер” та “царства мрій” [3: 250]. З відходом романтичних тенденцій, зародженням бідермаєру та з’явою перших симптомів реалізму спостерігається і поглиблення психологізму у жанрі новели.

Оскільки поетика бідермаєру виникла без естетичної та теоретичної програм, по-іншому, ніж, наприклад, поетика романтизму чи піз-

ніше — реалізму, то, на думку О. Михайлова, типовим стало наївне співіснування різних форм зображення, також нахил до змішування жанрів, взагалі нехтування формальним [4: 82]. У німецькомовних літературах того періоду відбувалося ідилічне переформування усіх жанрів лірики, малої драми і, особливо, епічних форм. Улюбленою і поширеною стала коротка розповідна проза: менш строго побудована новела, “студії”, казки, епічно-ліричні короткі форми, також малі гексаметри та інші класицистичні малі форми з історично-идилічним матеріалом. Найпопулярнішим малим епічним жанром стала новела, серед особливо яскравих взірців якої можемо виділити твори Едуарда Мьоріке (“Mozart auf der Reise nach Prag” — “Моцарт на шляху до Праги”), Анет фон Дросте-Гюльсгоф (Annette von Droste-Hülshoff, 1797–1848) (“Die Judenbuche” — “Єврейський бук”), Франца Грільпарцера (Franz Grillparzer, 1791–1872) (“Der arme Spielmann” — “Бідний шпільман”), Єремії Готгельфа (Jeremias Gotthelf, 1797–1854) (“Die schwarze Spinne” — “Чорний павук”) та інші.

Едуард Мьоріке, який вважав себе спадкоємцем класичних та романтичних вітчизняних традицій та водночас представником нового письменства, звичайно, не міг не ввібрати досягнення своїх попередників, шліфуючи попри це свій власний оригінальний стиль у дусі бідермаєру. Спробуємо тепер схарактеризувати поетику і естетику новели “Моцарт на шляху до Праги”, звертаючи увагу на особливості її композиційної побудови та на ті своєрідні мотиви, настрої, ідеологічні моменти, які допоможуть нам довести приналежність даного твору саме до бідермаєрівської літературної традиції.

Новелу Е. Мьоріке “Моцарт на шляху до Праги” не можна назвати дуже коротким і “компактним” твором, наповненим тим гострим драматизмом, який був неодмінною рисою новели більш ранньої, романтичної, хоча надзвичайна смислова насиченість кожного абзацу й перетворює їх на досить драматичні дослідження людської душі. Для Мьорікової новели характерним є більш розповідний, а не напружений виклад сюжету, а наявність описів, роздумів, відступів, змушує читача плутати її з оповіданням. Розглядаючи фабульну інтригу та проблематику творів письменника, слід зауважити, що основний акцент у його творах малого епічного циклу переноситься у психологічну сферу, а для поглибленого психологізму важливим є не зовнішня подійність, а внутрішнє життя.

В основі даної новели лежить одна сюжетна лінія. Предметом зображення у творі “Моцарт на шляху до Праги” виступає знайомство

Моцарта з графською родиною під час прогулянки їхнім парком, біля якого композитор з дружиною зупинилися на відпочинок. Причиною чи радше каталізатором цього стає курйозна ситуація з апельсиновим деревом, що трапилася з розсіяним Моцартом через притаманний йому стан глибокої замріяності. Проте основна сюжетна лінія розгалужується у різних напрямках: автор знайомить читача з історією подружнього життя Моцарта, розкриває особливості формування різних етапів творчості великого композитора, становлення та перемену його життєвих і мистецьких ідеалів. Моцарт відкривається нам у творі як один із тих митців епохи бідермаєру, для яких мистецтво було центром всього суцього, проте саме сімейне благополуччя, душевний спокій, повна гармонія з природою хвилювали їх більше, ніж усі світові проблеми. В образну тканину твору включено ще й декілька другорядних персонажів — членів графської родини та кілька постатей з простого народу, які допомагають відтворити соціальний та психологічний колорит епохи, проте безпосередньо майже ніякої ролі не відіграють. Таким чином сюжетна лінія переростає до загальної актуальної для самого письменника проблеми — взаємоіснування усесвітньо-широких, високомистецьких тем із простим щоденним життям, справжніми сімейними, моральними і духовними цінностями. У творі “Моцарт на шляху до Праги” автор також піднімає низку важливих для ХІХ століття тем: роздуми про перешкоди і небезпеки, які спіткають митця, на його творчому шляху, про прірву, що розділяє художника і бюргера, хвилювання за долю мистецтва. Ці питання хвилювали Мьоріке у процесі буття і творчості, адже він дуже відрізнявся від тих своїх романтичних попередників, чії життєві ідеали не мали нічого спільного з ідеалами розміреного, благочестивого, смиренного, дещо обмеженого і навіть резигнативного буття простого і порядного міщанського люду. І у творчості йому таки вдається досягнути певного компромісу у цій проблемі, бачимо це, до прикладу, з життєвої історії головного героя обговорюваного нами твору. Що ж до реальності, то, беручи до уваги доволі складну ситуацію в особистому та сімейному житті, робимо висновок, що мистецтво таки завадило письменнику досягнути того ідилічного щастя, про яке він мріяв і яке неодноразово описував у своїх працях.

Цікавою видається сама архітектоніка цієї новели. Класичні композиційні канони передбачають традиційну лінійну побудову (зав'язка, розвиток дії, кульмінація, гостродраматична непередбачлива розв'язка-пуант) з яскраво вираженим композиційним осеред-

ком (переломний момент сюжету, кульмінаційний пункт дії, контраст чи паралелізм сюжетних мотивів). У новелі “Моцарт на шляху до Праги” композиційна структура дещо спрощена. Події зав’язуються з приїздом Моцарта з дружиною до графського маєтку та знайомством з дворянською родиною. Зав’язці передуює експозиція. Автор подає на початку твору детальний опис зовнішнього вигляду подружжя, їхнього фаєтону, довколишньої природи. Уже тут ми бачимо, відповідну бідермаєрівським тенденціям, докладну деталізацію обстановки, зовнішності героїв, предметів їхнього оточення тощо. Чільне місце у даній розповіді Е. Мьоріке надає роздумам, спогадам, психологічній напрузі, мріям, найтоншим порухам душі головного героя. Розпочавши свою подорож до Праги, проїжджаючи мальовничі Моравські гори, Моцартові раптом захотілося зупинитися і просто помилуватися довколишніми пейзажами. Він почав захоплюватися найменшими дрібничками: дзвіночками, що “мальовниче синіють у тіні”, землею, вкритою оксамитовим мохом, яскраво-червоним грибом... З відвертого здивування Констанції стає зрозуміло, що поведінка композитора є незвичайною, нові хвилювання й переживання захоплюють його душу, відбувається переоцінка існуючих ідеалів. Складається враження, що досі він ніколи так не робив, не помічав краси природи, що його оточувала, не споглядав найближче розташованого. Потрапивши у звичайний ялиновий ліс на кордоні Богемії, Моцарт не міг ним намілуватися, стояв вражений і приголомшений розкішною красою його дерев, не зважаючи на те, що об’їздив уже пів-Європи, бачив і Альпи, і море, які здавалися йому тоді найпрекраснішими.

Література бідермаєру, за словами Ф. Федорова [3], покликана зображати моральне завдання часу, скромну помірність, приборкання пристрастей, тихе підпорядкування долі, дотримання середини і міри, маленьке щастя, любов до речей, історії і природи. Вона протиставляє пережитому розколу ідеалу і дійсності через вибір позитивного здоровий поетичний світ, який виражає організовані закони всього буття. Але ці смиренність, простакуватість, оптимізм є тільки зовнішніми. Насправді людину не покидають темні думки про відчай, приреченість, безпомічність, смерть. І часто вони перемагають, про що свідчать масові самогубства, які припадали саме на ці “реставраційні” часи. Такі ж таємничі помисли турбували і головного персонажа досліджуваної нами новели: *“...в ньому постійно жило відчуття близької смерті, яке врешті стало переслідувати маестро на кожному кроці. Викликаний найрізноманітнішими причинами му-*

ток, а також каяття, завше були гіркою приправою до радощів, що випадали на його долю...” [5: 197]; “...десь у куточку поринав у трагічні роздуми про смерть, які невідступно переслідували його...” [5: 198]. Герой літератури Бідермаєру також набуває своєрідних якостей. Бідермаєрівський персонаж не закликає до бунту, як це було прийнято у романтизмі, а навпаки — до смирення. Це простий міщанин, який прагне збереження державних та суспільних норм життя, спокою, порядку. Сенс життя такого героя полягає у буденних турботах, радощах, у праці, духовну рівновагу він знаходить у перебуванні в сімейному колі, на домашніх вечорах музики чи поезії, у братерській єдності та взаємоповазі людей. Зваженість, поміркованість, смирення виділяються як основні чесноти людини. Замість індивідуалізму та революційного пориву — особлива увага до “надіндивідуального” порядку в державі, звернення до релігії, прагнення до тіснішого зв’язку з Богом; замість прагнень пізнати весь світ — спокійне існування, колекціонування усіляких дрібничок, культ “домашності” [6: 16]. Підтвердження цих настроїв знаходимо у багатьох місцях новели “Моцарт на шляху до Праги”. Увагу до сімейних цінностей головний герой твору демонструє у розмові з дружиною про своїх дітей, з якими він прагне проводити більше часу, виїжджати за місто на свята, бавитися з ними у саду [5: 195]. Образ селянина, котрого композитор побачив у лавці канатника, також породив у ньому такі роздуми: “...Мати б маленький маєточок, хатку десь поблизу села, в гарному місці, ти б тоді справді відродився! Весь ранок висиджував би над партитурами, решту часу віддавав би сім’ї; садити дерева, виїздити на своє поле, разом із дітьми збирати яблука й груші; іноді вибиратися до міста, щоб потрапити на виставу абощо, час від часу приймати у себе друзів — хіба це не блаженство!..” [5: 227]. Любов до порядку, зваженість та поміркованість видно з опису Моцартом поважних громадян, які “...збираються перед церквою відправою на майдан... І дуже добре видно, як кожна з їхніх чеснот — старанність і схилення перед ладом, спокійна витримка і задоволення зі свого життя — держиться на добрячих ципках, мов на міцних підпорах...” [5: 224]; купівля Моцартом у маленькій крамничці подарунків для дружини та зворушлива розповідь Констанції про дерев’яну сільничку — “взірець старожитньої невимушеної простоти” — показує нам ту бідермаєрівську прив’язаність та любов до різних дрібничок. У творі можна побачити і зближення героя з Богом — ще одну характерність бідермаєрівського світосприйняття: “...Тут я помолився Богові, звівши д’гори повний

вдячності зір і ще, дорога моя жіночко, подякував твоєму ангелові, який так довго тримав свої долоні над твоїм чолом...” [5: 236–237].

Початком розвитку основної дії новели можна вважати пригоду Моцарта у графському парку, коли він, пробуваючи у глибокій задумі та намагаючись пригадати якусь давню мелодію дитинства, що навів йому запах помаранчі, несвідомо зірвав з екзотичного деревця, дорогоцінний для господарів замку, плід і розрізав його навпіл далі таки несвідомо. До тьми композитора привела поява схвильованого садівника. Ця подія змусила подружжя внести зміни до ходу своєї подорожі, і дія новели перенеслася зі спілкування подружжя на лоні ідилічної природи до кола аристократів у залах графського замку, де ми спостерігаємо ще кілька моментів, що яскраво характеризують власне бідермаєрівську культуру. Веселе застілля, яке супроводжується невимушеною бесідою, жартами, грою на фортепіано, співом, декламуванням лірики, — це невід’ємна річ буржуазного дозвілля в епоху Реставрації. Треба сказати, що вірші, які лунали на вечірці, за стилем, настроями та тематикою, є також зразком саме тієї простої жартівливої поезії бідермаєрівських поетів.

В аналізованій новелі гостродраматична непередбачувана розв’язка-пуант як така відсутня. У завершення новели автор знову вводить похмурі тони. Непередбачуваним у розв’язці твору є лише душевний стан племінниці графа. Палка шанувальниця творчості й особистості Моцарта по прощанню зі своїм кумиром не мала би відчувати смутку й порожнечі, з огляду на своє незатьмарене і щойно офіційно скріплене щастя з коханим нареченим. Але раптом у її, збентеженій прекрасним музичним вечором, свідомості виникло песимістичне відчуття, що час цього музичного генія тут на землі буде дуже коротким, і що він неспинно догорить на своєму власному вогні. Останньою провісною прикметою цього стали слова трагічного змісту чеської народної пісні, на які Євгенія випадково натрапила, що викликало у неї гарячі сльози.

Отже, бачимо, що поетичні та естетичні ознаки новели “Моцарт на шляху до Праги” виявляються досить оригінальними. Е. Мьоріке не дотримується вимоги обмеженого обсягу, не слідє строгій лінійній сюжетності та не цілком витримує композиційні елементи. Такі, притаманні романтичним традиціям цього жанру, риси, як гостра напруга, драматизм і трагізм у творі, безумовно, існують, але вони зумовлюються не просто зовнішніми подіями, описаними в новелі, а лежать глибше, у свідомості головних героїв. Тому Мьоріке дово-

диться подавати детальні настроєві та почуттєві характеристики, щоб донести до читача потужні внутрішні конфлікти персонажів. До речі, саме за рахунок психологічного і глибоко емоційного, різностороннього розкриття у творі ставлення людини до природи досягається власне і естетичний вплив твору [7: 146].

Композиція новели Е. Мьоріке є однозначно новаторською, аналітичною, основу сюжету складає поєднання зовнішньої та внутрішньої ліній. Якщо зовнішня лінія — подорож подружжя, знайомство з графською родиною, музичний тріумф Моцарта в аристократичному товаристві — розвивається послідовно, то внутрішній сюжет — переосмислення сенсу буття, пошуки краси та моральної відповідальності, переміна ідеалів та цінностей — міститься у підтексті, у, на перший погляд, дивних, хаотичних прозріннях.

У творі Е. Мьоріке спостерігається також порушення традиційної послідовності у викладенні подій за порівняно невеликий проміжок часу. Хоча автор і обирає за основу сюжету одну подію, але вона у нього показана у розвитку з проєкцією в минуле та на майбутнє. У новелі “Моцарт на шляху до Праги” — це розповідь про ділову поїздку шанованого композитора до Праги, проте автора більше цікавить внутрішній стан героя. Тому у формі зовнішнього монолога-спогаду, і, до певної міри, потоку свідомості, перед читачами постають картини з особистого життя Моцарта минулих часів. Мьоріке не дотримується послідовності викладу подій, його цікавлять лише ті моменти минулого композитора, що мають важливе значення для формування його теперішньої життєвої позиції. Письменник поєднує розділені часом картини минулого героя в єдине ціле з метою показати взаємопереплетеність, цілісність людського життя. Все, що проходить через свідомість, має важливе значення для формування характеру, поведінки особистості, закладає її внутрішню сутність, яку можна пізнати тільки в розвитку.

Таким чином, базуючись на теоретичних дослідженнях зарубіжних учених, ми спробували дослідити особливості поетики й естетики творчості одного з найвідоміших і найсуперечливіших німецьких письменників епохи Реставрації Едуарда Мьоріке на прикладі його новели “Моцарт на шляху до Праги”. У ході короткого аналізу цього твору ми виокремили ряд мотивів, тем та композиційних особливостей, які дозволяють спростувати уявлення про Едуарда Мьоріке як про романтичного автора і довести причетність його творчості до бідермаєрівської літературної традиції. Очевидно, що деякі риси ро-

мантичної поетики, такі, як афористичність, інтелектуалізм, використання символічних образів та міфологічних елементів, також присутні, але суттєву перевагу здобувають саме типові бідермаєрівські складові. Треба сказати, що дана новела таки втратила естетичні та поетичні тенденції, які були домінуючими для малих прозових творів у період розквіту романтизму. Отже, було би помилковим розглядати постать Е. Мьоріке суто з позицій романтизму. А новелу “Моцарт на шляху до Праги” можна небезпідставно вважати одним з найяскравіших взірців літератури епохи бідермаєру.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Sengle F. Biedermeierzeit. Deutsche Literatur im Spannungsfeld zwischen Restauration und Revolution 1815 bis 1848. — Bd. 3. — Stuttgart: J. B. Metzler, 1980. — S. 691–750.
2. Eduard Mörike // Kindlers Neues Literatur Lexikon / Hrsg. Von Walter Jens. — Bd. 11. — München: Komet, 1998. — S. 817–819.
3. Федоров Ф. П. Романтизм и бидермайер // Russian Literature. — 1995. — Vol. XXXVIII. — С. 241–257.
4. Михайлов А. В. Проблемы анализа перехода к реализму в литературе XIX века // Методология анализа литературного процесса / Под ред. Ю. Борева. — М., 1989. — С. 31–94.
5. Стус В. Моцарт на шляху до Праги / В. Стус // В. Стус. Твори у чотирьох томах, шести книгах / [під ред. М. Кошобинської]. — Т. 5: Переклади. — Львів: Проміт, 1998. — С. 192–240.
6. Kluckhohn P. Biedermeier als literarische Epochenbezeichnung // Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. — Stuttgart, 1936. — S. 1–43.
7. История немецкой литературы: В 3 т. Т. 2 / Пер. с нем.; Общ. ред. А. Дмитриева. — М.: Радуга, 1986. — С. 143–146.
8. Eduard Mörike // Deutsches Schriftstellerlexikon von den Anfängen bis zum Gegenwart / Hrsg. Von Günter Albrecht. — Weimar: Volkverlag, 1962. — S. 411–413.
9. Eduard Mörike. Werke in einem Band // Die Bibliothek deutscher Klassiker. — Bd. 42. — München, Wien: Carl Hanser Verlag, 1977. — S. 1000–1022.
10. Rath W. Die Novelle. Konzept und Geschichte. — 2. Auflage. — Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht, 2008. — 368 S.
11. Rinsum A. Frührealismus 1815–1848 // Deutsche Literaturgeschichte. — Bd. 6. — München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1998. — S. 181–185.